

Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği

Kemal BAŞ

Mersin Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

İktisat Bölümü

kemalbas@mersin.edu.tr

Özet: Bu makalede, ülkeler içinde ve ülkeler arasında küreselleşme sürecinin gelir dağılımı üzerindeki etkilerini araştıran önemli ampirik çalışmalar incelenmiş ve elde edilmiş bulguların değerlendirilmesi yapılmıştır. Yapılan çalışmaların büyük çoğunluğunun bulgularına göre, küreselleşme sürecinde, gelir dağılımındaki eşitsizlik hem ülkeler içinde hem de ülkeler arasında artmıştır. Ancak, eşitsizlikteki artışın gelişmiş ülkelere nazaran gelişmekte olan ülkelerde daha fazla olduğu saptanmıştır. Bu konudaki bulgulara göre, 1980'lerden itibaren Türkiye'de de gelir dağılımı gittikçe daha da bozulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Eşitsizlik, Gelir Kutuplaşması, Türkiye

Globalization and Inequality in Income Distribution

Abstract: This paper reviews and evaluates empirical studies concerning the impact of globalization on income distribution within countries and between countries in the world. The results of overwhelming majority of the studies show that as a result of globalization income inequality has increased both within and between countries in the world. However, globalization impact on inequality is stronger in the developing countries than in the developed countries. According to the evidence related to this topic, the inequality of income distribution in Turkey has been increasing since 1980.

Key words: Globalization, Inequality, income polarization, Turkey,

JEL classification: D30; F02

1. Giriş

Son yıllarda küreselleşmenin gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisi iktisatçılar arasında yaygın ilgi görmektedir. Gelir dağılımındaki eşitsizlik nedir? Nedenleri hangileridir? Nasıl ölçülür? Ülkeler arasında ve dünya genelinde gelir dağılımındaki eşitsizlikler yakın geçmişte nasıl bir eğilim sergilemiştir? Küreselleşme bu eğilimleri nasıl etkilemiştir? Bu önemli sorulara ekonomik gelişme yazınında bazı cevaplar verilmeye çalışılmaktadır.

Küreselleşmenin pek çok tanımı yapılmaktadır. En çok yapılan tanımlamalardan birine göre küreselleşme mal, hizmet, sermaye piyasaları ve yabancı yatırımlara getirilen uluslararası sınırlamaların azaltılması veya tümünden kaldırılmasıdır. Bir görüşe göre, küreselleşme, teknolojik gelişmeler nedeniyle ulaşım harcamalarının azalması veya ülkelerin korumacı politikalarını değiştirmeleri sonucunda ortaya çıkar (Crafts, 2004: 47).

Küreselleşme ile mal ve sermaye hareketlerinde serbestleşmenin yanı sıra devletin ekonomideki ağırlığı da giderek zayıflamıştır. Özelleştirme, deregülasyon, devletin sağlık ve eğitimdeki rolünün azaltılması, daha pasif para ve maliye politikaları, vergilerin ve kamu harcamalarının giderek azaltılması ile devletin öncü rolü terkedilmiş, hemen hemen her şey piyasaya mekanizmasına bırakılmıştır. Böylece sosyal devlet anlayışının sona erdirilmesi, özellikle düşük ve orta gelirli gruplar üzerinde olumsuz sonuçlar yaratmıştır. Bütçe açıklarını kapatıp enflasyonu düşürmek amacıyla önerilen sıkı para ve maliye politikaları ya da IMF'nin uyum programları çerçevesinde kamu harcamalarının azaltılması; Türkiye dahil gelişmekte olan pek çok ülkenin ekonomilerinde daralmaya ve yoksulluğun artmasına yol açmıştır. Küreselleşmenin en çok eleştirilen bir tarafı da ulus devletlerin ekonomi politikalarına ilişkin kararların uluslar üstü veya uluslararası kurumlara devredilmesidir.

Küreselleşme hem ülkeler arasında hem de ülkeler içinde gelir dağılımını olumsuz etkilemiştir. Son 30 yılda, dünyada en zengin %20'lik kesimin payının %70'ten %85'e çıktığı görülürken, en düşük gelirli %20'lik kesimin payı %23'ten %1.4'e düşmüştür (Danışoğlu, 2007). Dolayısıyla, gelir dağılımının eşitsizliği ile yoksulluk arasındaki farklılığa açıklık getirmek yararlı olabilir. Gelir eşitsizliği bir bölgede, bir ülkede veya tüm dünyada gelirlerdeki farklılığın derecesini, hane halklarının veya grupların gelirlerinin ortalama dağılımdan sapmasını ifade eder. Öte yandan, yoksulluk, genellikle yaşam için gerekli araçların, örneğin yiyecek, giyecek, barınma ve sağlık hizmetleri gibi araçların sınırlı olarak elde edilebilme durumudur. İktisat yazınında yoksulluk genellikle günlük gelir/harcama olarak 1 ya da 2 ABD doları ile ölçülmektedir.

Bu çalışmanın konusu küreselleşme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi araştırmaktır. Ancak daha çok küresel eşitsizlik olgusu üzerinde durulacaktır. Küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışmaların yer aldığı bir literatür taraması yapılacaktır.

Bu amaçla araştırmanın ikinci bölümünde küreselleşme sürecinde eşitsizliğin artış nedenleri tartışılmakta, üçüncü bölümde gelir dağılımı eşitsizliğini ölçüm metotları belirtilmekte, dördüncü bölümde küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkisine ilişkin bir literatür taraması yapılmaktadır. Beşinci bölümde küreselleşme sürecinde Türkiye'de gelir dağılımı konusunu araştıran çalışmalar değerlendirilmektedir. Son bölümde ise çalışmanın sonuçlarına yer verilmektedir.

2. Küreselleşme Sürecinde Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Nedenleri

Gelir dağılımındaki eşitsizliğin nedenlerini saptamak kolay değildir. 1990'lara kadar iktisatçıların çoğunluğu gelir dağılımındaki artan eşitsizlikle pek fazla ilgilenmemişlerdir. İktisat teorisi de bu konuda pek net değildir. Ekonomi ders kitaplarında eşitsizliğin ve gelirin zenginler arasında yoğunlaşmasının büyüme üzerinde olumlu etkisinin olabileceği varsayılmıştır. Eşitsizliğin büyüme için ödenmesi gerekli bir bedel olduğu düşünülmüştür. Ancak, 1990'lardan sonra, tam tersine, iktisatçılar eşitsizliğin, ekonomik büyüme hızındaki düşüşün nedeni olabileceğini ileri sürmeye başladılar (Örneğin, Person ve Tabelleni, 1994; Fields, 1989).

İktisatçılar eşitsizliğin nedenleri olarak bazı faktörleri saymaktadırlar. Örneğin, Birdsall'a, (2006) göre, küreselleşmenin eşitsizliği arttırmasının üç önemli nedeni bulunmaktadır: Birincisi, küresel piyasalar daha çok en verimli varlıklara veya kaynaklara sahip ülkelerin ve bireylerin kazançlarını arttırmaktadır. İkincisi, küresel ekonomilerde, negatif dışsallıklar zayıf ekonomiler için yeni maliyet artışlarına neden olmaktadır. Üçüncü olarak, küresel ekonomilerde, hali hazırda var olan kurallar daha çok ekonomik güce sahip ülkelerin ve bireylerin lehine çalışmaktadır.

Öte yandan, Wade'a (2001) göre ise, diğer bazı nedenler de söz konusudur. Örneğin, zengin ve yoksul ülkelerdeki nüfus artışı hızının farklı olması, 1980-1990 yılları arasında petrol dışı malların reel fiyatlarının yarı yarıya azalması ve bunun özellikle yoksul ülkeleri etkilemesi diğer bir neden olarak gösterilmektedir. Başka bir neden ise, borç tuzağıdır. Özellikle hızla büyüyen gelişmekte olan ülkeler, bazen pek de olumlu olmayan koşullarda borçlanmaları nedeniyle mali krizlere sürüklenmektedir. Bu krizler onları dünya gelir hiyerarşisinde alt taraflara doğru çekmektedir. Diğer önemli bir neden ise teknolojik değişimlerdir. Son 20 yılda yaşanan teknolojik değişimlerle katma değeri yüksek olan etkinlikler, gelişmekte olan ülkelere ziyade gelişmiş ülkelerde yoğunlaşmaktadır.

Diğer yandan küreselleşme süreciyle birlikte 1970'lerden itibaren kapitalist üretim tarzında yaşanan değişim de gelir dağılımı eşitsizliğinde belirleyici olmuştur. Üretim sürecinde yaşanan dönüşüm gelir eşitsizliğini daha da arttırmıştır. Bunun nasıl gerçekleştiğini açıklayabilmek için üretim tarzındaki değişimleri ayrıntılı bir şekilde incelemekte yarar vardır.

Kapitalist üretim tarzında yaşanan değişim kitlesel üretim tarzından yalın üretim (lean production) tarzına geçişi beraberinde getirmiştir. Çünkü 1970'lere kadar yaygın olan kitlesel üretim tarzı, bant-tipi üretim tarzıydı. Bu üretim tarzına ekonomistler "Taylorist" ve "Fordist" üretim tarzı olarak da ifade etmektedir. Bant-tipi üretim tarzının bir özelliği nihai ürünün hemen hemen tümü aynı çatı altında (fabrikada) üretiliyordu. Bu nedenle, üretim için hem vasıflı hem de vasıfsız işgücüne gereksinim olduğundan, iki gurup işgücü aynı çatı altında çalışmaktaydı. Bant-tipi, kitlesel üretim tarzının diğer bir özelliği ise, herhangi bir becerisi bulunmayan, vasıfsız işçilerin iş üzerinde (on the Job training) kısa zamanda eğitilmelerine olanak sağlamasıydı. Gelişmiş ülkelerde, İkinci Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar, tarım ve sanayi sektörlerinde artan verimlilik üretimi arttırmıştır. Artan verimlilik ile beraber, fiyat rekabetinin varolması sonucunda, hem tarım hem de sanayi ürünlerinin fiyatları düşmekteydi. Fiyatlardaki düşüş de bu sektörlerde çalışan insanların reel gelirlerini yükseltiyordu. Reel gelirlerdeki artış mal ve hizmetlere olan talebi arttırmaktaydı. Zamanla üretimdeki teknolojik gelişmelerle tarım ve sanayi sektörlerinde işgücü için azalan talebi hizmet sektöründeki talep artışı masnetmekteydi. 2. Dünya Savaşı'ndan 1970'lere kadar üretim ile tüketim arasındaki dengenin sağlanmasında devlet müdahaleleri yardımcı olmaktadır. Artan oranlı vergiler ve sosyal sigorta ödemeleri ile beraber para ve maliye politikaları kapitalist ekonomilerde arz ve talebi dengelemek için gerektiğinde devreye sokulmaktaydı. Kısacası, gelişmiş kapitalist ülkelerde 1970'lere kadar, istihdam pek fazla azalmamış ve gelir dağılımı pek fazla değişmemiştir.

Ancak yalın üretim tarzında nihai ürün, kitlesel üretim tarzının aksine, aynı çatı altında üretilmemektedir. Yalın üretim tarzında, katma değeri yüksek, temel üretim faaliyetleri (core activities) dışındaki nihai ürünün önemli bir kısmı farklı yerlerde hatta farklı farklı ülkelerde üretilmektedir. Büyük uluslararası şirketler kendi temel üretim faaliyetlerine küresel kaynak sağlamak ve diğer firmalarla işbirliği yapmak veya birleşmek gibi alanlarda yoğunlaşmaya yönelmektedirler. Bu nedenle, vasıfsız veya az vasıflı işgücü ile üretilebilecek (montaj gibi) ürünler giderek daha çok taşeron sistemine bırakılmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yalın üretim tarzında büyük şirketler üretim maliyetini düşürmek amacıyla istihdamı azaltmakta, sadece temel üretim faaliyetleri için çok nitelikli, yüksek ücretli işgücü istihdam etmekte, düşük ücretli işleri ise en kaliteli ve en ucuz şekilde üretebilecek yetenekte olan taşeron firmalara bırakmaktadır. Taşeron firmanın dünyanın neresinde olduğu önemli değildir.

Bu arada, 1970'lerden sonra gelişmiş kapitalist ekonomiler değişmeye başlamıştır. Özellikle, fiyat rekabet mekanizması giderek artan bir şekilde etkisizleşmeye, büyüme ve istihdam uzun dönem denge seyrinden sapmaya başlamıştır. Fiyat sisteminin kendini düzeltme gücünün azalmasının nedeni, iki sürecin zincirleme olarak birleşmesinden kaynaklanmaktadır. Birincisi, monopol ve oligopol gücünün artması ve yeni üretim tarzlarının yaygınlaşmasıyla birlikte ürün piyasalarının satıcılar piyasasından alıcılar piyasasına dönüşmesidir. İkincisi ise, örgütlü emek gücünün giderek azalıyor olmasıdır. Fiyat mekanizmasının arzı talebe ayarlanmasına engel olan oligopol piyasasında, potansiyel üretim artışı ile birlikte gelirlerde bir artışı sağlamaya sendikaların gücü yetmemeye başlamıştır. İktisat ders kitaplarında fiyat teorisi, monopol-oligopol piyasalarından söz edilmekte, ancak, bu piyasaların kural olmaktan ziyade, istisna oluşturdukları belirtilmektedir. Ne var ki, gerçek ekonomik yaşamda oligopol artık bir istisna değil, aksine tüm üretim sektörlerinde en yaygın piyasa türüdür. Bundan böyle, çok büyük miktarlarda üretim yapan üreticiler üzerinde fiyat rekabetinin etkisi artık giderek azalmaktadır. Bu piyasalarda çok büyük kârlılık olsa bile giriş maliyetlerinin çok yüksek olması, olası girişimcilerin çekingen davranmalarına neden olmaktadır. Üretim süreçlerinde yenilik yapma ve yeni teknolojiler geliştirme maliyetleri büyüdükçe, büyük üreticiler temel faaliyetlerine yoğunlaşmakta; birbirleriyle rekabet yerine, iş birliği yapmayı, birleşmeyi veya birbirlerinin hisselerini satın almayı tercih etmektedirler.

Yeni üretim tarzlarının geliştirilmesi ve üretim organizasyonu büyük bir teknolojik değişimle başladı. 1960'lara kadar üretim tarzları elektro-mekaniklere dayanmaktaydı. Elektro-mekanik paradigmayla, üretim ölçeğinden veya standardizasyon gibi iyileştirmelerden sağlanan daha yüksek üretim etkinliği, genellikle "Taylorist" ve "Fordist" üretim organizasyon prensipleri ile ilgilidir ve üretimi değiştirmek ve birleştirmek için yeterli esneklikten yoksundur. 1970'lerde elektro-mekanik paradigmadan elektronik paradigmaya doğru bir değişim gerçekleşti. Bunun çok açık belirtilerinden birisi makine kontrol ortamına bilgisayarın girmesi ile üretim organizasyonunda esnekliğin sağlanmasıdır. Bu tür üretim organizasyon sürecinde bilgi ve materyal akışları için bilinçli olarak yeni yapılandırılmaya gidildi ve sanayi ortamında taşeronlaşma, ürün tasarımı, tasarım değişiklikleri, pazarlama dağıtım, satışlar ve satış sonrası hizmetler gibi olgular ortaya çıktı.

Diğer bir ifadeyle, yalın üretim tarzında, robotlar daha önceleri vasıfsız işçilerin yaptığı işleri yapmaya başladılar. Bu süreçle beraber birisi çok yüksek vasıflı, diğeri de vasıfsız işçilerden oluşan birbirinden tamamen ayrı iki işgücü piyasası oluşmaya başladı. Yüksek vasıflı işgücü piyasasına giriş kişisel beceriler ve yüksek düzeyde eğitim gerektirmektedir. Vasıfsız işgücü piyasasına giriş için ise bunların hiçbirine gerek bulunmamaktadır. Ancak, vasıfsız işçilere olan talep giderek azaldığından ücretler düşük kalmakta ve giderek düşmektedir. Kârlarını düşürmemek için firmalar yeni teknik gelişme süreçlerini hızlandırmak zorundalar, sonuçta toplumdaki insanlar giderek iki gruba ayrılmakta, bir grup yüksek gelirli ve iş güvencesine sahipken, diğer grup çok düşük gelirli ve hemen hemen hiçbir iş güvencesine sahip değildir (Tisell ve Svizzero, 2004).

Küreselleşme süreciyle birlikte gelişen taşeron sistemi de tüm sektörlerde yaygınlaşmıştır. Emek-yoğun faaliyetler çoğu zaman aile şirketi olan küçük taşeron firmalara devredilmiştir. Böylece büyük firmalar maliyetlerini düşürmeye, risklerini sınırlamaya ve kârlarını arttırmak için alanlarında uzman tedarikçiler oluşturmaya çalışmaktadır. Ürün parçalarının üretimi basitleştikçe bir taşeron firmanın belirli işleri etkin bir şekilde yapabilmesine olanak sağlamaktadır.

Öte yandan, şirketlerin üretim süreçlerini yenileştirmek için yeni teknolojiler geliştirmek veya satın almak için gerekli fonlara olan talepleri sürekli artmakta, ancak bu durum, küçük işletmeler üzerinde ek bir yük yaratmaktadır. Bu şirketler ürün yenileştirme planlarını terk etmek zorunda kalmakta, ticari firmalar ve imalat firmaları stoklarını minimuma indirmek ve yüksek borçlanma maliyetlerini karşılamak için fiyatlarını yükseltmek zorunda kalmaktadırlar. Bu durum, önceki zamanlara göre çok büyük ve önemli bir değişimdir. Eğer gelir dağılımı problemini göz ardı edersek, açıktır ki teknolojik yenilik, ister üründe yenileştirme ister emekte tasarruf sağlayan tarzda olsun, istihdamda bir artış sağlayacaktır. Örneğin, otomobilin gelmesi sadece motor sanayisi ve doğrudan araba üreten sanayide işler yaratmakla kalmamakta, makine, imalat aletleri sanayisi, petrol üretim ve rafinerilerinde, yollar ve garajlar yapımında ve bu yeni arabaları iyi durumda kalmalarını sağlayan hizmet sektöründe de işler yaratmaktadır. Bu durum, tüketici piyasasına yeni ürünler sunan, emek tasarrufu sağlayan yenilikler için de geçerlidir. Bu yenilikler üretim maliyetlerini düşürücü niteliktedir ve rekabet ortamında fiyatları düşürecek, bunun sonucunda reel gelirler artacak bu da diğer mal ve hizmetlere olan talebi arttıracak, artan bu mal ve hizmet talebini karşılamak için yeni işgücü istihdamı gerekecektir. Diğer bir ifadeyle, mal ve hizmet piyasasında rekabet canlı olduğu sürece, işgücü maliyetini düşüren yenilikler reel geliri arttıracak, bu da diğer hizmetlere ve özellikle eğitim, sağlık, eğlence ve dinlenme gibi hizmetlere olan talebi arttırarak, yeni istihdam alanları yaratacaktır. Ancak, rekabet yeteri kadar güçlü değilse ve tüketicilerin reel gelirini yükseltecek başka bir bölüşüm mekanizmasına izin verilmezse bunların hiçbiri gerçekleşmeyecektir.

Piyasa ekonomilerinde, gelir ve istihdam yatırıma bağımlı olduğu gibi, yatırım da gelire ve istihdama bağımlıdır. Özel sektörün yatırım motifini beklenen kâr oranı belirlemekte ve bunun, üretim maliyetlerini düşürmekle veya üretimi arttırmakla elde edilmesi fark etmemektedir. Bu nedenle, üreticiler arasında fiyatı düşürebilecek güçlü

rekabet veya artan üretimi absorbe edebilecek ücret artışlarını sağlayacak güçlü işçi sendikaları olmadıkça, yatırımın üretim maliyetlerini düşürmesi veya üretimi arttırması arasında fark olmayacak, artan üretim dış piyasalarda da pazarlanabilecektir.

Farklı mal üreten şirketlerin birleşmesinden oluşan büyük şirketlerin gücü çok iyi bilinmektedir. Ancak, 1980'lerden itibaren tekelleşmenin teknolojik gelişmelerden sağladığı ivme farklıdır. Yeni tip küreselleşmiş tekelleşme, tekelci ve oligopolcü uygulamalardaki yolsuzluk ve yasa dışılıklarla ilgili olumsuz algılamaları yok etmeyi başarmıştır. Diğer bir ifade ile, bir anlamda, tekelleşme ve oligopolleşme meşrulaştırılmıştır. Bilgisayarla imalatın entegrasyonu, montaj tasarımı, başkalarıyla birlikte üretim yapma ve tam zamanında teslim gibi yeni uluslararası üretim tarzlarının öğeleri, büyük şirketlerin pazar stratejisinde revizyona neden olmuştur. Önemli uluslararası şirketler, pek çok ülkede bulunan firmalar olmaktan çıkarak dünyanın her yerinde üretim ağı merkezlerinden oluşan küresel organizasyonlara dönüştüler. Bu bakımdan küreselleşme, kaynak sağlamak, en ucuz işgücü temini için araştırmaya yönelen, işgücü esnekleştirilmesi ve yeni uluslararası teknolojiye uyma ve yeni üretim organizasyonu tarzları olarak dünya ölçeğinde bir strateji olarak yorumlanmalıdır.

Sermaye yoğun imalat teknolojilerinin momentumundaki hızlanma, her yerde giderek artan kullanıcıların belirmesi ve yeni korumacı baskıların yaygınlaşması, bu değişimin (tekelleşmenin teknolojik gelişmelerden sağladığı ivme, örneğin bilgisayarla imalatın entegrasyonu, montaj tasarımı gibi) en belirgin özellikleri olarak sayılabilir. 1980'lerin sonlarından itibaren, ölçek ekonomilerine olan yönelme, imalatta sermaye yoğunlaşmasını arttırmaktaydı. Yeni üretim tarzlarının, ürünü üretmek için gerekli süreyi gittikçe kısaltması ve sipariş üzerine daha etkin üretim olanaklarının sağlanmış olması ve imalatta sermaye yoğunlaşmasının giderek artması küreselleşmenin önemli bir kaynağı olmaya devam edecektir. Yeni teknolojilerin giderek hızlı bir şekilde keşfedilmesi ve uygulanması, araştırma ve geliştirme maliyetlerinin artmasına neden olmakta, keza yeni teknolojilerin sanayileşmiş ülkelerde hızla yayılması teknolojik avantajın korunmasını giderek zorlaştırmaktadır. Bu durumda şirketler, dünyanın önemli pazarlarında daha önceleri olduğu gibi, ülkelere teker teker girme yerine hepsine birden yeni teknoloji ile girmektedir. Bunun yollarından birisi de diğer şirketlerle birlikler oluşturulmasıdır.

Küresel şirketlerin, birlikte iş yapma ve tam zamanında teslim konusunda koalisyon oluşturmaları, yeni ve özel bir dayanışma tarzıdır. Birlikler, şirket birleşmelerinden ve şirket satın almalarından farklıdır, zira birlikler, katılımcılara görece bağımsız kalmalarına olanak tanımaktadır. Birliklerin varoluş nedenini oluşturan şey ise, stratejik piyasalarda pozisyon almaları için fırsat sağlamaktadır. Bu birlikler şirketlerin operasyonel boşluklarını kapatmak ve ölçek ekonomilerinden sonuna kadar yararlanmak yönünden birlik üyeleri üzerinde olumlu etki yaratmakta, yeni standartlara ulaşmalarına yardım etmekte, maliyet ve riskin dağıtılmasına olanak sağlamaktadır. Araştırma ve geliştirme sonuçlarını gizli tutmak yerine, yeni standartların rakiplerin ürettiği parçalarla birleştirilebilecek şekilde olması pazarlık konusu yapılmaktadır. Bu tip koalisyonlar ve bağlantılar araştırma ve geliştirme maliyetleri yüksek olan, sermaye yoğun sanayiler tarafından tercih edilmektedir. Bu küresel yoğunlaşma, birlik oluşturma ve birlikte imalat yeni stratejik planlamaların en belirgin özelliğidir. Yeni

piyasa yapısı belirli yarı-mamul mallarda ve parçalı üretim süreçlerinde monopole yakın özellikler içermektedir. Bu durum fiyatların yatırım planlamalarında uygun olacak şekilde belirlenmesini kolaylaştırmakta ve piyasada fiyat rekabetine pek fazla itibar edilmemektedir (Manders and Brenner 1999).

Sonuç olarak, talepteki değişimler fiyatları etkilememekte, ancak üretim düzeyini belirlemektedir. Efektif talep üretim konusunda verilecek kararlarda nihai belirleyici olarak kalmakla beraber, fiyatları etkileyeceğine istihdam hacmini belirlemektedir. Eğer yeni yatırım, daha önceleri aynı miktar yatırımdan daha fazla üretim elde edilmesini sağlarsa, oligopolistik yapı nedeniyle, fiyatların düşmesi engellenmekte, faiz oranlarındaki yükselme veya düşmeye bakılmaksızın işsizliği arttırmaktadır. Ancak, eğer üretici, fiyatlarının aşağı doğru esnek olmayışı nedeniyle tüketici fiyatlarının düşmesini engellerse, tüketici talebinin verimlilik artışı ile beraber artması mümkün olmaz ve pazarda kârlar elde edilemez. Sonuçta, üreticiler süreç yenilemeye yöneleceklerdir, çünkü durgun veya daralan bir piyasada kârlılığı korumak veya arttırmak için üretim maliyetlerini düşürmek gerekmektedir. Bu durumda rekabet, piyasalardan üretim sürecine ve üretim organizasyonunda yenilemeye doğru kayacaktır. En etkin süreç yenilemesi en yüksek kârlar sağlayacaktır. Süreç yenilemesi, genellikle, yüksek AR-GE harcamaları ve pahalı yeni ekipman gerektirmektedir. Bu nedenle, yatırım fonlarına olan talep artacak ve faiz oranları yükselecek, ancak işgücü için daha düşük talep söz konusu olduğundan, sonuçta işsizlik artacaktır. Bu durumun sonucunda, ekonomik mekanizmanın kendi kendini düzenlediğine dair temel görüş bir belirsizlik içine düşmektedir. Zira, fiyatların, ücretlerin ve faiz oranlarının ekonomik sistemi tam istihdam dengesine doğru yönleneceğini öneren teorinin bütünü kuşkulu bir duruma girmektedir. Eğer fiyatlar yatırım planlarıyla belirleniyorsa, o zaman talep hacmini yatırım planları belirlemekte ve gelir etkileri fiyat etkilerine karşı gelmektedir. Enflasyon, faiz oranları ve ekonomik büyüme hep beraber yükselmekte, ancak istihdam hacmi giderek azalmaktadır. Diğer bir ifadeyle, yeni piyasa yapısı büyük şirketlerin yeniliklerden elde ettiği avantajları tüketiciye yansıtmasına izin vermemekte ve böylece de hakim ekonomik düşüncenin tam istihdam dengesini düzenleyen bütün mekanizmaları gözden düşmektedir.

Özet olarak ifade edersek, 1980'lerden itibaren üretim anlayışının kitlesel üretimden yalın üretime dönüşmesi, oligopolistik yapının piyasaya hakim olması, piyasa fiyat mekanizmasının etkisizleşmesi sonucunda, istihdam, ücret ve gelir dağılımı üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Bu durumda, gelir dağılımını düzenlemek ve istihdamı arttırmak için devletin müdahalesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Gelir Dağılımı Eşitsizliğini Ölçüm Metotları

Gelir dağılımı konusunda yapılan ampirik çalışmaların çok farklı sonuçlar sergilediği görülmektedir. Bu durum, eşitsizliği ölçmek için kullanılan ölçüm metotları ile de yakından ilgilidir. Bu nedenle, öncelikle, ampirik çalışmalarda en sık kullanılan ölçüm metotlarından kısaca söz edilmelidir. Eşitsizliği ölçmek için, genellikle, literatürde standart ölçüm olarak GİNİ Katsayısı kullanılmaktadır. GİNİ Katsayısı sıfır ile bir sayıları arasındaki değerleri alır. Gelir dağılımının tam eşit (herkesin aynı gelire sahip olması) olması durumunda GİNİ Katsayısı sıfıra eşittir. Bu durumun tam aksine,

gelir dağılımı tamamen eşitsiz olduğunda (tüm gelire tek bir kişinin sahip olması halinde) ise GİNİ katsayısı bire eşit olmaktadır. Ancak, bu yöntemi eleştiren Wade' (2001) göre, gelir dağılımında önemli bir değişikliğin olmadığını belirten çalışmalarda sorun GİNİ Katsayısının kullanılmış olmasındandır. Zira, GİNİ katsayısı dağılımın ortasındaki değişikliklere aşırı ağırlık verirken,, uçlardaki değişmelere pek az ağırlık vermektedir. Bunun sonucunda, ekonomisi hızlı büyüyen; nüfusa göre ağırlık verilen ve satın alma gücü paritesi kullanan çalışmalarda, cari kur oranlarını kullanan çalışmalara kıyasla, düşük gelirleri yüksek gelirden daha fazla arttırmaktadır. Diğer bir ifadeyle, ekonomileri hızlı büyüyen (Çin, Hindistan gibi) ülkelerin verilerini de çalışmaya dahil eden, ülkelere nüfuslarına göre ağırlık veren ve satın alma gücü paritesi bileşimini kullanan çalışmalarda eşitsizlikte artış ya görülmemekte ya da en düşük düzeylerde bir artış görülmektedir (Wade, 2001).

Satın alma gücü paritesi kullanılarak yapılan karşılaştırmalarda, yukarıda da belirtildiği gibi, eşitsizlik derecesi ve ülkelerin birbirlerinden uzaklaşma oranı küçülmektedir. Aynı şekilde, eğer ülkelere nüfuslarına göre ağırlık verilir ise, dünyanın satın alma gücü paritesine göre gelir dağılımında son 20-30 yılda fazla bir değişimin olmadığını belirtmektedir. Ancak, Dowrick ve Akmal'a göre, satın alma gücü paritesini kullanan çalışmalarda tarafsız olmayan bir hesaplama şekli bulunmaktadır. Şöyle ki, bu tür hesaplamalar gelişmekte olan ülkelerin gelirlerini olduğundan daha fazla gösterme eğilimindedir. Bunun sonucunda, hesaplama tabloları eşitsizliğin derecesini ve seyrini olduğundan daha az göstermektedir. Bu durum düzeltildiğinde hesaplamalar, son 20 yılda dünyada gelir dağılımı eşitsizliğinin arttığını ortaya koymaktadır (Dowrick ve Akmal, 2001). Öte yandan, eğer ülkelerin nüfus ağırlıkları göz önünde bulundurulmaz ve ortalama gelir satın alma gücü paritesi cinsinden hesaplanırsa, yapılan çalışmaların çoğunluğu dünyadaki gelir dağılımının, son 20-30 yılda, gittikçe daha eşitsizleştiğini saptamaktadırlar. Ne var ki, pek çok iktisatçı satın alma gücü paritesi ile yapılan hesaplamaların daha üstün olduğunu kabul eder.

Wade'e (2004) göre, döviz kuru da satın alma gücünün bir ölçüsü olarak kusurludur. Döviz kuru gelişmekte olan ülkelerde parasal olmayan alış-verişleri yansıtmamaktadır. Ayrıca, döviz kurları sermaye akımları ve para politikasından çok etkilenirler. Nitekim, satın alma gücü paritesini ölçen değişik metodlar değişik sonuçlar vermektedir. Ancak, ölçüm kriteri ne olursa olsun, dünyadaki gelir dağılımının seyri ile ilgili bulguların büyük bir kısmı, son yıllarda gelir dağılımında eşitsizliğin azaldığını ileri süren sava karşıdır ve son çeyrek yüzyılda eşitsizlik artış hızı ivme kazanmıştır. Ayrıca, yapılan çalışmalar değişik ülkelerin gelirlerinin gerçek döviz kurları kullanılarak karşılaştırılmasında dünyada gelir dağılımının, son yıllarda daha eşitsiz bir duruma geldiğini göstermektedir. Ülkelerin nüfus ağırlıklarının göz önüne alınıp alınmamasına bakılmaksızın, 1980'lerden itibaren dünyadaki gelir eşitsizliğindeki artış hızı giderek artmaktadır.

3. 1. Küreselleşme ve Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Almaşık Yaklaşımlar

Ölçme yöntemlerindeki farklılaşma küreselleşmenin gelir dağılımı üzerine etkileri konusundaki almaşık yaklaşımlardan kaynaklanmaktadır. Bunlar neo-liberal yaklaşım ve neo-liberal yaklaşıma eleştirel bakan yaklaşımlardır. Neo-liberal iktisatçılar ampirik çalışmalardan elde edilen bulguların tam tersine, küreselleşmenin

gelir dağılımı üzerinde olumlu etkilerinin olacağını iddia etmektedirler. Bundan dolayı, neo-klasik iktisatçıların savlarına bu bölümde kısaca değinilmektedir.

3.2. Küreselleşme Gelir Eşitsizliğini Azalttı (Neo-liberal Yaklaşım)

Neo-liberal iktisatçıların savına göre, küreselleşmeyle beraber, dünyadaki tüm insanların arasındaki gelir dağılımı son 20 yılda eskiye oranla daha eşit bir durum arz etmektedir. Ayrıca bu iktisatçılar dünyada aşırı yoksul nüfusun azaldığını da iddia etmektedirler. Bunun nedeni olarak, ekonomiler arasındaki entegrasyonun artması, bununla beraber ülkelerin ve bölgelerin karşılaştırmalı üstünlüklerine göre uzmanlaşmasının, dünyadaki kaynakların daha etkin kullanılmasına olanak sağladığını belirtmektedirler. Uluslararası ticaret yoksulluğu azaltarak, dünyada istikrarlı bir gelir dağılımına yol açacaktır. Uzmanlaşma ve ticaretin ülkedeki sermaye birikimine (neo-liberal görüşe göre, sermaye birikimi artıça azalan getiri söz konusu olacağından) azalan gelir sağlayacağı ve dünya gelir dağılımının uluslararası ticarete serbestlik ve uzmanlaşmaya bağlı olarak şekilleneceğini belirtmektedirler. Ticaret hadleri etkisiyle tüm ülkeler, farklı teknolojilere göre oluşmuş farklı gelir düzeylerinde aynı oranda büyüyeceklerdir. Ayrıca, uluslararası ticaretin büyümeyi hızlandıracağını, dolayısıyla serbestleşmenin genel anlamda yoksulluğu da azaltacağını ileri sürmüşlerdir (Acemoğlu ve Ventura, 2001).

Neo-klasik iktisatçılardan Lucas'a (2000) göre, 20. yüzyıla damgasını vuran uluslararası gelir eşitsizliği 21.yüzyılda azalacaktır. Lucas'ın neo-klasik modeline göre, tüm ülkeler aynı teknolojilere ulaşma olanağı bulacak, piyasa ekonomilerinde sermayenin uluslararası serbest dolaşımı sonucunda sermaye, zengin ülkelere yoksul ülkelere doğru akacak ve bunun sonucunda ekonomik olarak birbirlerine yetişme ve yakınsama süreci gelişecektir. Bu sürecin sonucunda, kişi başına reel gelir artışı ile başlangıçtaki gelir düzeyi arasında ters orantılı bir ilişki ortaya çıkacaktır (Lucas, 2000).

Öte yandan, bilindiği gibi, Heckscher-Ohlin'in açık bir ekonomide faktör fiyatlarının eşitleneceğini öngören teoremine göre de, ücret gibi faktör gelirleri uluslararası bir yakınsamanın gerçekleşmesini sağlar. Ancak, çoğu zaman bu durum gerçekleşmemiştir. Bunun bir nedeni de günümüzde uluslararası ulaşım ve iletişimin çok hızlanmış olması ve bu nedenle, bir yerden bir yere gitme maliyetinin özellikle yüksek nitelikli işçiler için düşmesi, değişik ekonomilerdeki işgücü piyasaları hakkında bilgisayar ve internet yoluyla haberdar olması bu kesim işgücü için piyasanın büyümesi sonucunda nitelikli ve niteliksiz işgücü arasındaki ücret farkı giderek artmıştır (Wood, 1998).

Lawrence ve Slaughter'a (1993) göre de, bugüne kadar, standart Heckscher-Ohlin modelini destekleyen herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Düşük ücretler ve bu nedenle oluşan talep yetersizliği, dünyanın her tarafında tüm sanayi sektörlerinde kapasite fazlalığı yaratmaktadır. İşçilerin geliri kendilerinin ürettiği ürünleri almaya yeterli olmamaktadır. Küreselleşme taraftarlarının çizdiği pembe tablolara karşın, gelişmiş ülkelerde bile ekonomik durum pek parlak görünmemektedir. Nitekim, gelişmiş Avrupa ülkeleri de düşük büyüme oranları, kronik işsizlik ve ücretler üzerinde aşağı doğru baskılarla karşı karşıya kalmışlardır. ABD'de ücret eşitsizlikleri şimdiye

kadar görülmemiş düzeylere ulaşmıştır. 1980-2004 arasında, ABD’de işçilerin reel ücretleri yüzde 1 düşerken, nüfusun en zengin yüzde 1’inin gelirleri yüzde 135 artmıştır. Öte yandan, ABD’de genel müdürlerin ortalama maaşları, 1990’ların başında ortalama işçi ücretinin 107 katyken 2005 yılında 441 katına yükselmiştir (Yıldızoğlu, 2006). Ayrıca, ABD’de çok az işçinin yeterli sağlık sigortası ve emekli maaşı bulunmaktadır. İnsanlar daha uzun saatler, daha az iş güvenliği altında çalışmakta ve ayakta kalmak için zorlanmaktadırlar (Lawrence ve Slaughter, 1993).

Kuznets’in hipotezine göre de, ekonomik kalkınmanın başlangıcında düşük gelir düzeylerinde gelir dağılımı nispeten adildir. Ancak, daha sonra gelir artarken gelir eşitsizliği de artmaya başlar. Kişi başına gelir sanayileşmiş ülkelerin düzeyine yaklaştıkça gelir dağılımı düzelecek ve eşitsizlik azalacaktır. Ancak, Kuznets’in bu hipotezi, birçok iktisatçıdan destek görmemiştir. Nitekim, Çin ve Hindistan ile ilgili olarak yapılan bir çalışmada, bu ülkelerde yoksulluğun büyüme ile birlikte mutlak anlamda azaldığını, ancak aynı ülkelerde kişi başına gelir artarken, gelir eşitsizliğinin de sürekli artan bir seyir izlediği saptanmıştır (Quah, 2002). Ayrıca, Cornia ve Kiiski’nin (2001) yaptıkları çalışmaya göre, verilerine ulaşılabilen 73 ülkenin 53’ünde (dünya nüfusunun %80’inden fazlasını oluşturan) gelir dağılımında eşitsizliğin arttığı belirlenmiştir (Cornia and Kiiski, 2001).

Öte yandan, yapılan bazı ampirik çalışmalara göre de, küreselleşmenin eşitsizlik üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır (Lundberg ve Squire, 2003). Dollar ve Kraay’a (2002) göre de, küreselleşme ile kişi başına gelir artışı arasında pozitif bir ilişki bulunmakla beraber, küreselleşmenin eşitsizlik üzerine sistematik ve anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Ancak, Milanovic, Dollar ve Kraay’ı nüfusa göre ağırlıklı gelir ortalamasını almaları ve Hindistan ile Çin’i de analize dahil etmeleri nedeniyle eleştirmiştir. Milanovic, nüfusu çok kalabalık bu iki ülkenin son 20 yıldır hızla büyümeleri nedeniyle Dollar ve Kraay’ın çalışmalarında örnek olarak alındığını ve çalışmanın bu nedenle hata payı barındırdığını ifade etmiştir (Milanovic, 2005).

3.3. Neo-liberal Yaklaşım Karşı Görüşler

Küreselleşme konusunda çok farklı düşünen bazı iktisatçılar, neo-liberallerin iyimser tezinin tam tersine karamsar bir görüşe sahiptirler. Küreselleşme konusundaki bu karamsar öngörü, Prebisch-Singer tezi olarak da ifade edilen ve pek çok iktisatçı tarafından kabul gören görüştür. Bu görüş kısaca şöyle özetlenebilir: Ticaret hadleri sürekli olarak birincil mal üretenlerin aleyhine gelişmektedir. Bu nedenle, karşılaştırmalı üstünlükler doğrultusunda birincil mal ihraç eden ekonomilerin dış rekabete açılmasının sonucunda kazançlı olması, katma değer yaratabilmesi şüphelidir (Crafts, 2004). Ayrıca, 1980’lerden itibaren beliren önemli bir gelişme de, gelişmekte olan ülkelerin sanayi ürünlerinin ticaret hadlerinde de bir düşüşün gözlenmesidir (Maizels ve diğerleri, 1999). Bunu teyit eden bir durumu Türkiye ile Avrupa arasındaki ticarete görüyoruz. Bağımsız Sosyal Bilimcilerin bulgularına göre, dış ticaret hadleri gittikçe Türkiye aleyhine düşmektedir (Bağımsız Sosyal Bilimciler, 2005). Bu nedenle, Somel’e (2005) göre, gelişmekte olan ülkelerde ihracata dayalı ekonomik büyüme stratejisi bu ülkelerin birbirleriyle rekabet etmeleri sonucunda ücretleri baskı altında tutmakta ve üretilen artık değerinin büyük bir kısmının, ticaret yaptığı gelişmiş ülkelere gitmesine sebep olmaktadır.

Benzer sonuçlar, Milanovic'in yeni bir çalışmasında da görülmektedir. Milanovic 95 ülkenin, 1988 yılına ait ve 113 ülkenin de 1993 ve 1998 yıllarına ait olan hanehalkı verilerini kullanarak yaptığı kapsamlı bir çalışmada şu ilginç bulguları elde etmiştir: Küreselleşmenin gelir dağılımına etkileri, ülkelerin gelir düzeyine göre farklılık göstermektedir. Küreselleşme gelir düzeyi düşük olan ülkelerde gelir dağılımındaki eşitsizliği daha da arttırırken, gelir düzeyi yüksek olan ülkelerde küreselleşme gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Milanovic'in bulgularına göre, iki ülke grubu arasındaki bu farklılaşma 8,000 dolar düzeyi civarında gerçekleşmektedir. Ancak, Milanovic yaptığı literatür taramasında küreselleşmenin, küresel düzeyde gelir dağılımında iyileştirmeye yol açtığı şeklinde herhangi bir bulguya henüz ulaşamamış olduğunu da ayrıca belirtmektedir (Milanovic, 2005).

Öte yandan, küreselleşme konusunda, neo-liberal kesimlerin tam tersine, bazı iktisatçılar da olumsuz düşünmektedirler. Bu iktisatçıların küreselleşme konusundaki savı şöyle özetlenebilir: Zengin ve güçlü ülkeler ve sınıflar daha adil bir gelir dağılımına pek az ilgi duyarlar. Bu iktisatçılara göre, serbest kalan küresel güçler nedeniyle dünyada yoksulluk ve eşitsizlik azalmamış aksine artmıştır. Küreselleşme, ülkeler içinde ve ülkeler arasında eşitsizliği dramatik bir şekilde arttırmıştır. Diğer bir deyişle neo-klasik iktisatçıların iddia ettikleri gibi piyasa mekanizması otomatik olarak arz ve talebi denkleştirememektedir. Zira küresel üretim kapasitesi toplam talebi çok aşmaktadır ve bu da sistemle ilgili bir problemdir. Bu nedenle çözüm için, piyasa mekanizmasını sınırlayacak politikalara gereksinim bulunmaktadır. Zira, Washington Konsensüsü ile birlikte özelleştirme, deregülasyon, sıkı maliye politikası, dış ticaret engellerinin kaldırılması ve finansal sistemlerin serbestleştirilmesi pek çok gelişmekte olan ülkede mali krizlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu ülkeler borçlarını ödeyebilmek için eğitim ve sağlık bütçelerinde büyük kesintiler yapmak zorunda kaldılar. Milyonlarca insan işlerini kaybetti ve doğal olarak bu politikalar sonucunda zaten eşitsiz olan gelir dağılımı giderek daha da arttı zira her zaman ekonomik ve mali krizlerin yükünün çoğu düşük gelirli kesimlerin sırtına bindirilir. Ayrıca, aileler parçalandı, sosyal huzursuzluk, suç oranları ve şiddet giderek arttı (Mazur, 2000).

1980'lerden bu yana yapılan ampirik çalışmalar dünyada gelir dağılımındaki eşitsizliğin azaldığına dair kanıt bulamamaktadır. Ayrıca, yapılan ölçümlerin büyük çoğunluğu gelir dağılımındaki eşitsizliğin arttığını göstermektedir. Özellikle, cari kur oranlarını kullanan hesaplamalar dünya ölçeğinde gelir dağılımındaki eşitsizliğin çok bozulmuş bir durumda olduğunu göstermektedir (Wade, 2004).

Öte yandan, yapılan pek çok ampirik çalışmaya göre, gelir dağılımındaki eşitsizlik 1980'lerin başından itibaren gelişmiş ülkelerde de gittikçe artmaktadır. Örneğin, ABD'de 1980'lerin başında, nüfusun en zengin %5'inin gelir içindeki payı %14,5 iken 1990'lara doğru %25'i aşmıştır. Gelişmiş ülkelerde küreselleşme ve yeni teknolojiler en çok düşük-nitelikli işgücünü olumsuz etkilemiştir (Brinkman and Brinkman, 2001).

Easterly'e (2001) göre, küreselleşme ve Washington Konsensüsü çerçevesinde, 1980'lerde ve 1990'larda gelişmekte olan ülkelerde yapılan siyasal reformlara karşın, bu ülkeler ekonomik durgunluktan kurtulamadılar. 1980'lerde ve 1990'larda gelişmekte olan ülkelerde kişi başına medyan gelir artış hızı sıfırdır.

Easterly'e göre, bunun üç önemli nedeni bulunmaktadır. Birincisi, gelişmiş ülkelerde büyüme hızının düşmesidir. Bu durum, gelişmekte olan ülkelerde de büyüme hızının düşmesine neden olmuştur. İkinci faktör ise, yine gelişmiş ülkelere kaynaklanan, faiz oranlarının artmasıdır. Bu da gelişmekte olan ülkelerin borç yükünü arttırmıştır. Üçüncü olarak da, 1980'lerde ve 1990'larda, nitelikli işgücünü tercih eden teknolojik gelişmeler, gelişmekte olan ülkelere ziyade gelişmiş ülkelere yaramıştır (Easterly, 2001).

Ayrıca, Feenstra'ya (1998) göre, küreselleşmenin işgücünün ve sermayenin pazarlık güçlerinin değişmesi üzerindeki etkisinin çok önemli sonuçları bulunmaktadır. Ticaretin etkilediği sanayilerde, işçi sendikalarının gücünün zayıflatılmasının (emek piyasasını esnekleştirilmesinin) gelişmiş ülkelerde ücret eşitsizliklerinin artmasında önemli bir katkısı olabilir. Ayrıca, firmaların üretimlerini dış kaynaklama (outsourcing) yoluyla çeşitli ülkelere gerçekleştirmesinin bölüşüm üzerinde önemli sonuçlarının olduğu görmezden gelinemez. Sanayileşmiş ülkelerdeki düşük-nitelikli işçilerin durumunun bozulmasına neden olan faktörler küreselleşme ve yeni teknolojilerdir. Küreselleşme, hem yoğun-bilgi teknolojileriyle üretilen mal ve hizmetlere daha geniş pazarlar yaratmakta hem de niteliksiz işgücü aleyhine olacak teknolojik değişimin gelişmesine yardım etmektedir (Feenstra, 1998).

OECD ülkelerinde de işgücü piyasalarında eşitsizliğin artmasının asıl nedeni küreselleşmedir. Samuelson-Stolper prensibi ve "korumacı-yenilik" yüksek gelirli ülkelerdeki işgücündeki ayrışmayı (nitelikli-niteliksiz) açıklamaktadır. Korumacı yenilik, gelişmiş ülkelerde niteliksiz işgücünün istihdamı üzerinde olumsuz etki yapmıştır. Niteliksiz işgücünü yoğun olarak istihdam eden sanayilerin, küreselleşme süreci ile beraber diğer ülkelere taşınma eğilimleri giderek daha çok artmıştır. Küreselleşme ile beraber üretimin bazı parçaları emeğin yoğun olduğu ülkelere kaymaktadır. Ayrıca, küreselleşme, yüksek gelirli ülkelerde sermayenin pazarlık gücünün düşük nitelikli işgücüne göre daha da artmasına katkı yapmıştır (Wood, 1998). Rodrik'in yaptığı çalışmaya göre de, küreselleşme gelişmiş ülkelerdeki niteliksiz işçilerin ücretleri üzerinde baskı yaratmakta, ekonomik güvensizliği arttırmakta, kabul edilmiş sosyal düzenlemelerin sorgulanmasına yol açmakta ve sosyal güvenlik ağlarının zayıflamasına neden olmaktadır (Rodrik, 1997). Dreher ve Gaston'un yaptıkları ampirik çalışmanın bulgularına göre de küreselleşmeyle beraber OECD ülkelerinde gelir eşitsizliği artmıştır. Ancak, aynı çalışmanın sonuçlarına göre, OECD ülkelerin dışındaki ülkelere küreselleşmenin gelir eşitsizliği üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır (Dreher ve Gaston, 2006).

Föster ve d'Ercole'in (2005) 27 OECD ülkesinin verilerini kullanarak yaptığı ampirik çalışmanın sonuçlarına göre de bu ülkelerde 1980'lerden sonra gelir dağılımı eşitsizliği çoğunlukla artmıştır. Gelir dağılımının bozulmasındaki temel etken ücretlerin daha eşitsiz bir nitelik kazanmasıdır. Ayrıca, OECD ülkelerinde 1970'lerden sonra kamu kesiminin sosyal güvenlik için yaptığı harcamaların GSYİH'ya oranı gittikçe düşmektedir. Bu ülkelerde eğitim için yapılan harcamaların GSYİH'ya oranı da 1990'lardan itibaren düşmeye başlamıştır (Tisell ve Svizzero, 2004).

Öte yandan, neo-klasik teorinin yakınsama öngörüsünün tam tersi bir durumu da Pritchett'nin (1997) yaptığı bir çalışmanın bulgularında görüyoruz. Pritchett,

günümüzde gelişmiş 17 ülkenin kişi başına gelir düzeyi ve kişi başı gelirdeki ortalama büyüme oranlarını kullanarak yaptığı çalışmanın bulgularına göre, 1870'den itibaren dünyada, kişi başına reel (GSYİH) önceki yıllara göre daha hızla artmıştır. 1820-70 yılları arasında büyüme oranı %0,5 dolaylarından 1870-1913 yılları arasında %1,3'e yükselmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yıllık büyüme oranı %3'e yükselmiştir. Ancak, ekonomik büyüme ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermiştir. Pritchett, bu durumu 'Büyük İraksama Dönemi' olarak ifade etmektedir (Pritchett, 1997). Wade'e göre de, gelişmiş ülkeler ile diğer ülkelerin geliri arasındaki iraksama olgusu, dünya sistemi içinde bir kutuplaşma yaratmaktadır (barış bölgeleri ve karışıklık bölgeleri gibi). Bir tarafta ekonomik ve sosyal bağları güçlendiren ve teknolojik yeniliklerle tükenmekte olan doğal kaynaklar yerine kullanılabilir yeni ürünler geliştiren refah bölgeleri, diğer tarafta ise yönetim kapasiteleri düşük idareciler tarafından yönetilen düşük ve orta gelirli bölgeler oluşmaktadır. Düşük veya orta gelirli bölgelerde yüksek oranda yoksulluk ve işsizlik söz konusudur. Bu bölgelerdeki yoksul ve işsiz genç insanlar yeni iletişim teknolojilerinin sağladığı olanaklarla içinde yaşadıkları toplumların ve hatta refah bölgelerindeki ülkelerin de sosyal istikrarını tehdit etmektedirler (Wade, 2001).

Seshanna ve Decornez de küresel düzeyde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri birbirinden ayıran kutuplaşma kavramına dikkatimizi çekmektedir. Bu yazarlara göre, kutuplaşma eşitsizlikle ilgili olmakla beraber farklı bir kavramdır. Kutuplaşma gelir dağılımında özel bir tür değişmeyi göstermekte olup gözlemlerdeki dağılımın orta kesimden iki uca doğru kaymasıdır veya ortadaki dağılımın yok olmasıdır. Ülkeler arasında gelir dağılımı söz konusu olduğunda, orta gelir grubu aleyhine yığılmanın daha çok düşük gelirli ile yüksek gelirli ülkelerde olmasıdır. Öte yandan, bilindiği gibi, sağlıklı bir demokrasi için ülkeler içinde nasıl orta gelirli sınıflar gerekli ise küresel barış ve istikrarın sağlanması için de orta-gelirli ülkelerin varlığı önemlidir. Bu nedenle, sadece ülkeler arasındaki gelir eşitsizliğine değil aynı zamanda ülkeler arasındaki gelir kutuplaşmasına da bakmak gerekir. Ayrıca, bu araştırmacılara göre, tüm dünya ülkelerinde hem gelir eşitsizliği hem de gelir kutuplaşması giderek artmaktadır. Bu durum, uluslararası uyumlu ilişkiler için elverişli bir ortam sunmamaktadır. Eğer bu sağlıksız durum kendi halinde bırakılırsa, dünyanın gelişmekte olan ülkelerinin büyük çoğunluğunda sosyal doku parçalanabilir ve zengin ülkeler de bu darmadağımılıktan olumsuz şekilde etkilenebilir (Seshanna ve Decornez, 2003). Bir bakıma bu argümanı destekleyen, Ferreira'nın yaptığı teorik bir çalışmaya göre, kamu yatırımlarının bir minimum düzeyi bulunmaktadır. Eğer kamu yatırımları bu minimum düzeyin altına düşerse orta sınıfın yok olacağını belirtmektedir (Ferreira, 1995).

Öte yandan, Amartya Sen'e göre, küresel kapitalizmin demokrasiyi tesis etmek, temel eğitimi yaygınlaştırmak veya toplumun haksızlığa uğramış kesimleri için ekonomik ve sosyal fırsatları çoğaltmak diye bir derdi ya da kaygısı bulunmamaktadır. Küresel kapitalizmin daha çok ilgilendiği husus piyasa ilişkilerinde hakimiyeti ele geçirmektir (Sen, 2002). Cox'a (2004) göre ise, sorun küreselleşme değildir. Sorunun asıl nedeni sermaye birikim sürecidir ve küreselleşme sadece bir görünümdür. Bu görüntü her şeyi piyasaya bırakmayı, özelleştirme ve deregülasyona (düzenleme dışı bırakma) gidilmesini kolaylaştırmıştır. Zira, 1970'lerin başından itibaren, kâr

oranlarının düşme eğilimine girmesi nedeniyle, gelişmiş ülkelerdeki büyük şirketler üretimlerini ücretlerin daha düşük olduğu ülkelere kaydırmaya başlamışlardır. Şirketlerin, üretimi daha düşük maliyetli yerlere kaydırması, gelişmiş ülkelerdeki işçileri de ücret dahil kazanılmış haklarından taviz vermek zorunda bırakmıştır. Ayrıca, küresel şirketler için gittikleri bu ülkelerde demokrasinin olup olmaması da bu durumu pek değiştirmemiştir. Zira, küreselleşme kapitalistler için biçilmiş bir kaftandır. Diğer bir gerçek ise, Cox'a göre, seçmenlerin ulusal, etnik veya dini hassasiyetlerini kullanması dışında siyasal sağın (kapitalistlerin) seçimleri kazanmasının mümkün olmadığıdır. Yazarın vurguladığı diğer bir nokta ise, sanayi sermayesi ile mali sermayenin birbirlerinden pek farklı olmadığıdır. Mali sermaye, sanayi sermayesinden doğmuştur ve daima ona bağımlıdır. Böylece sermayenin emek karşısında giderek güçlenmesi, emeğin bölümündeki payını olumsuz etkilemektedir (Cox, 2004).

Bretten Woods kuruluşlarının (Dünya Bankası ve IMF) sosyo-ekonomik etkiler konusundaki duyarlılığının çok fazla olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle, bazı ekonomistlere göre, bu kuruluşların karar mekanizmalarında sanayileşmiş ülkelerin belirleyici hakimiyetinin kırılarak az gelişmiş ülkelerin etkisinin artmasına olanak verecek biçimde demokratikleşmesi gerekmektedir (Koyuncu ve Şenses, 2004).

Garuda'ya göre, IMF programlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi dört temel mekanizma yoluyla gerçekleşmektedir. Bunlar; devalüasyon, bütçe açıklarının azaltılması, büyüme oranlarını ve enflasyon oranlarını değiştirmektir. İstikrar programlarının temel amaçlarından biri de, ticaret dışı malların fiyatının ticaret mallarının fiyatlarına olan oranını düşürmektir. Bu da genellikle devalüasyonla sağlanır. IMF'nin istikrar programlarının bir özelliği de, hükümetlerin borçlanmalarına sınırlama getirmeleridir. Hükümetlerin gelirlerini arttırmasını ve harcamalarını kısmalarını önerirler. Bu nedenle özellikle, kamu kesiminde çalışan işçilerin reel ücretleri düşer. Ayrıca, kamu kesiminde istihdamın azaltılması yoksulluğu arttırdığı gibi gelir dağılımını da bozmaktadır. IMF'nin istikrar programlarının diğer bir özelliği ise, iç talebi kıstak için uyguladığı politikalarıdır. Bunu gerçekleştirmek için de devlet harcamalarının kısılması, vergilerin arttırılması, reel ücretlerin düşürülmesi ve kredilerin sınırlandırılmasını önerirler. Bu politikaların önemli sonuçları ise, genellikle, daha düşük büyüme oranları ve gelir dağılımındaki bozulmadır. IMF'nin istikrar programlarının bir özelliği de, enflasyonu düşürme amaçlı olmalarıdır. Garuda'nın IMF'nin istikrar programlarından yararlanan 39 ülkenin verilerini kullanarak yaptığı ampirik çalışmanın sonuçlarına göre, istikrar programları söz konusu ülkelerde gelir dağılımının daha da bozulmasına neden olmuşlardır (Garuda, 2000). Nitekim, Wade'e göre de, küresel kapitalizmi destekleyen, Dünya Bankası ve IMF gibi uluslararası kurumlar küresel eşitsizliğe pek az ilgi göstermektedir. Onlar için önemli olan yoksulluk içindeki insan sayısının artmamasıdır. Bu nedenle Dünya Bankası gelir dağılımındaki eşitsizliğin artmasını pek olumsuz olarak algılamamaktadır. Üstelik, eşitsizliğin artmasıyla ortaya çıkabilecek olumsuzlukları da göz ardı emektedir (Wade, 2001).

Sonuç olarak, küreselleşmeyle beraber ülkeler içinde ve ülkeler arasında gelir dağılımı eşitsizliğinin, neo-liberal tezin tam tersine, giderek arttığı ampirik çalışmalarla saptanmıştır. Bu çalışmaların saptamış olduğu diğer önemli bir sonuç ise

küreselleşmeyle beraber ülkeler içinde ve ülkeler arasında gelir dağılımında kutuplaşmanın artmış olmasıdır. Diğer bir ifadeyle, ülkeler içinde ve ülkeler arasında orta gelir gurupları ve orta gelir ülkeleri giderek yok olmaktadır.

4. Küreselleşme ve Türkiye’de Gelir Eşitsizliği

Türkiye, dünyada gelirin en adaletsiz dağıtıldığı ülkeler arasında yer almaktadır. Orta gelirli ülkeler sıralamasında en kötü ilk beş ülke arasındadır. Gelir eşitsizliğinin ölçütü olan Gini Katsayısı dikkate alındığında, gelirin en adaletsiz dağıtıldığı Brezilya, Meksika, Şili ve Güney Afrika ülkelerini Türkiye izlemektedir. Özellikle 1980’lerden itibaren, dışa açılımcı ekonomi modeli; döviz kazandırıcı faaliyetleri özendirirken, küresel piyasalarda rekabet gücü kazanabilmek amacıyla üretimde maliyeti en aza düşürmek için ücretleri baskı altına almasıyla bölüşüm ilişkilerini de ters yüz etmiştir. Aynı zamanda rekabet gücü olacak mal ve hizmetleri en az maliyetle üretmenin yolu olan üretim girdisini mümkün olduğu kadar en düşük fiyatla alma, özellikle gıda, tekstil olmak üzere tarıma dayalı endüstrilerin hammaddesini temin eden tarım kesiminden bu hammaddeleri en ucuza mal etme ve devlet maliyesinin gelir ve gider kalemlerini ithal ve ihraç malları üzerinden oluşturmaya hizmet edecek bir dönüşüme zorlamıştır. Devleti küçültme, özelleştirme, vergi yükünün sermayeden ücretli kesime kaydırılması ve dışa dönük yatırımların devletçe teşviki, bu dönüşümün temel unsurlarıdır (Sönmez, 2001).

Türkiye’de gelir dağılımı konusunda 1960’lardan itibaren yapılan çalışmalar bu dağılımın bozuk olduğunu saptamıştır. Ancak 1980’lerden sonra bu bozulmanın giderek arttığı gözlenmektedir. Örneğin, Özmucur’un (1986) milli gelirin fonksiyonel dağılımı konusunda yaptığı çalışmada dağılımın bozuk olduğu ve bu bozulmanın gittikçe arttığı belirtilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ücretli ve maaşlı kesimin milli gelir içindeki payı %70’ler düzeyindeyken, ülkemizde bu kesimin milli gelirden aldığı pay 1963 yılında %21,5’ten 1990’da %13,9’a gerilemiştir. Oysa, kâr, faiz ve rantın milli gelir içindeki payı, aynı yıllar arasında, %37,31’den %70,9’a yükselmiştir. Öte yandan, Günümüz Türkiye’sinde gelir vergisi içinde ücret ve maaşlardan kesilen verginin payı aşağı yukarı %90 dolayındadır (Çakır, 2005).

Küreselleşme sürecinin, Türkiye’deki gelir dağılımı üzerinde çok güçlü etkileri olmuştur. Boratav’ın (1991) çalışmalarında da belirtildiği gibi 1980’lerden itibaren Türkiye’de uygulanan ekonomik politikaların sonucunda ücretli ve tarım kesimlerinin milli gelirden aldığı pay giderek azalırken kâr, faiz ve rant gelirinin payı artmıştır. Yeni yapılan ampirik bir çalışmaya göre de küreselleşme süreciyle beraber Türkiye’de gelir dağılımındaki eşitsizlik giderek artmıştır (Yüce, 2001:17).

1980 sonrasında, Türkiye’de neo-liberal politikaların izlenmesi nedeniyle sosyal devlet ve gelir dağılımı gibi konular göz ardı edilmiştir. 1980’lerden itibaren ekonominin dışa açılması ile beraber, dünya piyasalarındaki rekabet baskısı reel ücretler ve tarım ürünlerinin reel fiyatları üzerinde de bir baskı yaratmıştır. Ayrıca, Türkiye’de, genellikle, ekonomik gücü elinde bulunduranların siyasete girdiği, dolayısıyla da Parlamento’dan çıkan kararların bu kesimin lehine olduğu görülmektedir. Bu nedenle, ekonomik anlamda demokrasinin olmaması, siyasi anlamda da Türkiye’de demokrasinin etkin olarak işlemediğini engelliyor olması da gelir

dağılımını doğal olarak bozmaktadır (Boratav, Yeldan ve Köse, 2000). Türkiye’de, küreselleşme sürecinde, önce ihracata yönelimi özendirmek amacıyla verilen ihracat teşvikleri, daha sonra da finansal serbestleşme sürecinde kamu açıklarını kapamak amacıyla yüksek reel faizle kamu iç borçlanmasıyla büyük borç yükü yaratılması, gelir dağılımının daha da bozulmasında belirleyici bir rol oynamıştır (Şenses, 2004).

2001 bunalımı sonrasında, Türkiye’de gelir dağılımında düzelme olduğunu ileri süren görüşlerin (örneğin, Türkiye İstatistik Kurumu) varlığına karşın, Bulutay (2005) tam tersini ileri sürmektedir. Bulutay’a göre, 2002 ve 2003 yılları gelir dağılımı verilerinde, bilerek veya bilmeyerek, faiz gelirlerine çok yetersiz ölçülerde yer verilmiş olması söz konusu düzelmenin nedenini oluşturmaktadır. Oğuş’un (2004) ve (2007)’de yaptığı çalışmaların bulguları da Bulutay’ı teyit etmektedir. Oğuş’un çalışmalarının sonuçlarına göre, Türkiye’de geliri en yüksek % 5’lik kesimin toplam gelirden aldığı pay 1987 yılına göre 2000 yılında artmıştır. Bu nedenle toplumun geliri düşük kesimlerinin yaşadığı gelir kaybının, yoksulluk oranını arttırması kaçınılmaz olmuştur. Ayrıca, Oğuş’un bulgularına göre özellikle kentlerde, 1994-2002 yılları arasında yüksek oranlarda reel gelir kaybı olmuş ve bu nedenle yoksulluk artmıştır (Oğuş, 2004; 2007).

Küreselleşme sürecinin diğer bir özelliği ise, ülkelerin özellikle yabancı yatırımcıları çekmek için vergileri düşürme yarışına girmeleridir. Bu durumdan da pek hareketli olmayan işgücü olumsuz etkilenmektedir. Ayrıca, devletin vergi gelirlerinin azalması eğitime, sağlığa ve diğer sosyal harcamalara yeterli kaynak ayırmaması demektir. Sonuçta, toplumun refahı ve geleceği bu süreçlerden olumsuz etkilenmektedir (Kaplinsky, 2005). Nitekim, Türkiye’de izlenen vergi politikaları da gelir dağılımındaki adaletsizliği giderek arttırmıştır. 1985 yılı öncesi dolaysız vergilerin dolaylı vergilere göre, toplam vergi gelirleri içinde yüzde olarak, daha fazla olmasına karşın, sonraki yıllarda bu tersine dönmüştür. 1980’de dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı %63’iken, 2003’te %33’e düşmüştür. Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı ise, aynı yıllarda sırayla, %37’den %67’ye yükselmiştir. Dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki oranı 2005 yılında %73’yükselmiştir (Bakırezer ve Demirer, 2006). Diğer tarafta, OECD ülkelerinde servetten alınan vergilerin GSMH içindeki payı %3’lere yakınken, Türkiye’de bu oran sadece %0.5’tir (Yüce, 2001). Bunlara ek olarak, 1994-2002 döneminde mali varlıkların GSMH’ya oranı 1994 yılında %46.4 iken, 2002 yılında %112.1’e yükselmiştir. Hazinesinin Devlet İç Borçlanma Senetleri (DİBS) için ödediği bileşik faiz oranı reel bazda %17.6’dır. Bu dönemde, GSMH’da ortalama büyüme hızı ise sadece %3’tür. Giderek büyüyen bu mali varlıklar, Türkiye’de hemen hemen hiç vergiye tabi tutulmamaktadır (Yükseler, 2004).

Özet olarak, Türkiye’de gelir dağılımı küreselleşme sürecinde giderek daha da bozulmuştur. Bu sürecin önemli sonucu orta sınıfın gittikçe zayıflaması ve küçülmesidir. Bu sınıfın kendini yenileyebileceği biricik alan olan eğitim olanakları giderek özelleşmekte ve kamusal alanın sınırları dışına çıkmaktadır (Yeldan, 2001). Burada çok önemli olan şu husus da belirtilmesi gerekmektedir: Türkiye vatandaşlarına eğitimin ve öğretimin tüm biçimlerini en kaliteli bir şekilde sunmak zorundadır. Eğitime, beşeri sermayeye, yapılan yatırımların arttırılmasının bir etkisi de

daha adil bir gelir dağılımına katkı sağlanabileceğini belirten ampirik çalışmalar bulunmaktadır (Baş, 2000)

5. Sonuç

Washington Uzlaşması ile şartları belirlenmiş olan küreselleşme kurallarının uygulanmasının sonucu olarak gelişen ve giderek yaygınlaşan küresel kapitalist üretim sistemi, neden olduğu çevre tahribatı, küresel ısınma, çocuk işgücü suiistimali, sağlıksız ve tehlikeli çalışma ortamlarıyla ilgilenmediği gibi gelir eşitsizliği ile de ilgilenmemektedir. Sistemin kuralları, genellikle, uluslarüstü ya da uluslararası şirketler tarafından geliştirilmektedir. Bu şirketler, tüm ülkelerden ticaret yasalarını yeniden düzenlemelerini, geleneksel tarımsal üretim yöntemlerini tamamen değiştirmelerini ve telif haklarını korumalarını istemektedirler. Ancak, sistem bu politikaların neden olduğu insani mağduriyetler konusunda hiçbir sorumluluk üstlenmemektedir.

Son zamanlardaki teknolojik gelişmeler ve bunlarla ilgili yeni üretim stratejileri, gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm toplumlarda kutuplaşmaya yol açmaktadır. Tüketiciler ve sermayeyi kontrol edenler arasındaki gelir dağılımı sonrakilerin lehine gelişmektedir. Teknolojideki ilerleme, tüketici talebine artık bir katkı yapmamakta fakat istihdamı düşürmektedir. Verimlilik artmaya devam etmekte fakat tüketicilerin harcanabilir reel gelirleri artmamaktadır. Daha fazla hizmet satın alınabilmesi için gereken gelir artışı gerçekleşmemektedir. Bu nedenle, hizmet sektöründe işgücü için ek talep sanayideki iş kayıplarını karşılamaya yetmemektedir. Eğer fiyatların düşmesi ve reel gelirlerin artması engellenmeseydi, bu dengeleme gerçekleşebilirdi. Rekabetin kendi kendini düzenleyen mekanizması başarısız olmakta ve giderek artan bir şekilde rekabetin yerini monopoller ya da oligopoller almaktadır. Bu durumda, yoksul giderek daha yoksullaşmakta, varıl gittikçe daha varıllaşmaktadır. Bu kötüye gidişten kaçınmak istiyorsak, talep ile arz uyumunu gerçekleştirebilecek yegane çare, pek çok iktisatçının de belirttiği gibi, daha fazla devlet müdahalesidir. Ayrıca, küreselleşme süreci, gelişmekte olan ülkeleri daha çok doğal kaynak ve emek-yoğun ürünlerde uzmanlaşmaya yönelttiğinden ve bu tür ürünlerde fiyatlar ve kâr marjlarıyla gelir esneklikleri düşük olduğu için, sektörel boyutta tarım, fonksiyonel boyutta ise emek gelirlerinin artmasını engelleyen bir süreç oluşturmaktadır.

Öte yandan Türkiye dahil tüm gelişmekte olan ülkeler için geçerli olan başka bir husus da, 'yoksullaştıran büyüme' teorisini doğrular bir şekilde, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasında yapılan ticarete, ticaret hadlerinin giderek gelişmiş ülkeler lehine yükselmesidir. Türkiye, bu nedenle, fiyatları giderek düşen emek-yoğun ihracat mallarından, fiyatları istikrarlı olan veya giderek artan teknoloji-yoğun ihracat malları üretmeye yönelmez ise gelişmiş ülkelerle yapılan ticarete dış ticaret açığı hep devam edecek ve dışarıdan devamlı borçlanmak zorunda kalacaktır.

Türkiye'de gelir dağılımındaki aşırı eşitsizlik ve adaletsizliğe karşın, vergi sistemi görece bir düzeltmeyi sağlamamakta, tersine eşitsizliklerin giderek daha da artmasına neden olmaktadır. Gerçek bir servet vergisinin yokluğu, kişisel gelir vergisi

ve kurumlar vergisi oranlarının düşüklüğü, kayıt-dışı ekonominin büyüklüğü ve vergi kaçakçılığının da yaygınlığı yanında vergi gelirlerinin çok büyük bir kısmının dolaylı vergilerden oluşması, gelir dağılımındaki eşitsizliği daha da bozan olgulardır. Bu nedenle, vergi sisteminin bu yapıdan kurtarılıp, gelir dağılımı açısından daha etkin bir hale getirilmesi için gelir ve servet üzerinden alınan vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı artırılmalıdır. OECD ülkelerinde servetten alınan vergilerin GSMH içindeki payı %3'lere yakın iken Türkiye'de sadece %0.5'tir. Türkiye'de finansal rantlar vergilendirilmemektedir. Bu rantlar vergilendirildiği takdirde gelir eşitsizliğini azaltıcı yönde bir etkisi olacağı muhakkaktır.

Ayrıca, piyasa etkin bir şekilde düzenlenmeli ve denetlenmeli, her şey piyasa mekanizmasına bırakılmamalıdır. Zira, sanayileşmiş ülkelerin deneyimleri incelendiğinde, sanayileşme sürecinde her şeyin serbest piyasa mekanizmasına bırakılmadığı görülmektedir. Bu nedenle, devlet ekonomiden elini tamamen çekmemeli, özellikle, ülkenin teknolojik kapasitesinin gelişmesi için AR-GE çalışmalarına yapılan yatırımların GSMH içindeki payı artırılmalıdır (gelişmiş ülkelerde bu pay %3'lere kadar çıkarken Türkiye'de sadece %06 dolayındadır). Devlet, yerli sanayiinin gelişmesi ve dünya piyasalarında rekabet edebilmesi için, gerekirse, koruma tedbirleri alabilmelidir. Özellikle, küresel mali sermaye hareketleri denetimsiz bırakılmamalıdır. Bilinen diğer bir gerçek ise, bir ekonominin kalkınması, dünyadaki diğer ekonomilerle bütünleşmesinden ziyade, kendi içinde bütünleşmesine bağlıdır. Kendi içinde bütünleşmiş bir ekonomide, sektörler arasında yoğun girdi-çıkıtlı bağlantıları vardır. Bunun için, örneğin, kırsal, kentsel, tüketici ve ara-mallar arasında yüksek düzeyde bir bütünleşme ve yerli üretimin önemli bir kısmını emebilecek bir talep yapısı ve ücret politikası izlenmelidir.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri de, hiç kuşkusuz, beşeri sermaye birikimi için yapılan yatırımların çok yetersiz olmasıdır. Bilindiği gibi, gelişmiş ülkelerde GSYİH'nın %6-7 oranında eğitime yatırım yapmaktadırlar. Türkiye'de ise bu oranın yarısından daha azı kadar eğitime yatırım yapılmaktadır. Eğitime yapılan yatırımların en az gelişmiş ülkelerin düzeyine çıkarılması gerekmektedir. Zira, hemen hemen tüm iktisatçıların üzerinde hem fikir olduğu husus ise, eğitime yeteri kadar yatırım yapmayan ülkelerin kalkınmasının olanaklı olmadığıdır. Arttırılmış beşeri sermaye birikimi, eğitim-yoğun araştırma ve geliştirme endüstrisini yaygınlaştırarak yeni üretim teknolojilerin geliştirilmesi için yatırımları arttırmaktadır. Ancak, ne yazık ki, zorunlu olan bu yatırımların IMF reçeteleriyle gerçekleştirilmesi olanaksızdır.

Sonuç olarak gelirden eşitsizlik, piyasa ekonomisinin işleyişinin kaçınılmaz bir sonucudur. Ancak gelir dağılımındaki eşitsizliğin kabul edilebilirlik derecesi konusunda sorunlar bulunmaktadır. Örneğin, aşırı eşitsizlikler çoğu kez siyasal meşruiyeti zayıflatır ve kurumları aşındırır. Gelirdeki eşitsizlikler çoğu kez siyasal güçteki eşitsizliklerde yansımaları bulmaktadır. Bu nedenle bir ülkede insanların ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla mal ve hizmet üretilmesi ne kadar önemliyse, üretimin toplumda nasıl paylaşıldığı da aynı şekilde önemlidir. Zira, gelir dağılımının bozuk olduğu ülkelerde gerçek demokrasiden ve sosyal huzurdan söz edilemez. Bir ülkede, orta sınıfın güçlü olması, o ülkede demokrasinin varlığı, ekonomik ve sosyal istikrarı için çok önemli olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Ayrıca, bilinen bir

gerçek ise, ülkede demokrasinin varlığının eşitsizliği azalttığı, orta sınıfın gelirdeki payını arttırdığıdır. Diğer önemli bir gerçek ise, devlet harcamalarının düşük gelir gruplarının milli gelir içindeki gelir payını arttırdığıdır. Bu nedenle, devletin ekonomiden giderek çekilmesi, özellikle alt gelir gurup için, eğitim ve sağlık hizmetlerinin aksamasının yanında gelir eşitsizliğini de arttıracaktır.

KAYNAKÇA

- Acemoglu, Daron and J. Ventura (2001)**, "The World Income Distribution," NBER Working Paper, No:8083.
- Bağımsız Sosyal Bilimciler (2005)**, "On Economic and Social Life in Turkey in Early 2005," <http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/July>, 2005.
- Bakırezer, G. ve Demirer, Y. (2006)** "AK Partinin Sınıf Siyaseti," Mülkiyeliler Birliği Dergisi, 30 (252), Güz, s.19-31.
- Baş, Kemal (2000)** "Education and Income Distribution: Evidence From Provinces of Turkey," A.Ü. Siyasi Bilimler Fakültesi Dergisi, c.55, n.2, s. 21-36.
- Birdsall, Nancy (2006)** , "The World is not Flat: Inequality and Injustice in our Global Economy," UNU World Institute for Development Economic Research (UNU WIDER) WIDER Annual Lecture 9.
- Boratav, Korkut (1991)** , Türkiye'de Sosyal Sınıflar ve Bölüşüm, Gerçek Yayınevi.
- Boratav, K., A.E.Yeldan ve A.H. Köse (2000)**, "Globalization, Distribution and Social Policy: Turkey, 1980-1998," CEPA Working Paper Series I, Feb. 2000.
- Brinkman, R. L. and J. E. Brinkman (2001)**, "Cultural Lag: A Relevant Framework for Social Justice," (mimeo). A paper presented to the 76th Western Economic Association International Conference held in San Francisco, 4-8 July.
- Bulutay, Tuncer (2005)** , "Türkiye Ekonomisinde Büyüme ve Bölüşüm Sorunları," İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, yıl 20, sayı 230, Mayıs,2005, s. 5-56.
- Cornia, Giovanni A. and Sampsa Kiiski (2001)**, "Trends in Income Distribution in the Post World War II Period: Evidence and Interpretation," UNU/WIDER Discussion Papers, UNU/WIDER, Helsinki.
- Cox, Kevin R. (2004)**, "Globalization, The Class Relation and Democracy," GeoJournal; 60, 1;ABI/INFORM Global, s.31.
- Crafts, Nicholas (2004)**, "Globalization and Economic Growth: A Historical Perspective," The World Economy, vol.27, no.1, pp. 45-58.
- Çakır, Hülya (2005)**, "Türk Vergi Sistemi ve Ücretliler Üzerindeki Vergi Yüğü," Muhasebeciler Özel Web, (www.muhasabe.com.tr), erişim 12/12/2006.
- Danışoğlu, Ayşe Çelikel (2007)** "Küreselleşme, Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri," İstanbul Ticaret Üniversitesi Dergisi, ss. 215-239, www.iticu.edu.tr/kutuphane/dergi, Erişim Tarihi: 14.12.2007.
- Dollar, David and Aart Kraay (2002)** , "Growth Is Good for the Poor," World Bank, Development Research Group, Washington, D.C.
- Dowrick, S. and M. Akmal (2001)** , "Contradictory Trends in Global Income Inequality: A Tale of Two Biases," (mimeo) Faculty of Economics and Commerce, Australian National University.
- Dreher, Axel and Noel Gaston (2006)**, "Has Globalization Increased Inequality?" Working Papers, Swiss Institute for Business Cycle Research.
- Easterly, William (2001)**, "The Lost Decades: Developing Countries' Stagnation in Spite of Policy Reform 1980-1990," Journal of Economic Growth, vol. 6, no. 2, pp. 135-157.
- Feenstra, R.C. (1998)**, "Integration of Trade and Disintegration of Production in the Global Economy," Journal Economic Perspectives, vol. 12, no. 4, pp. 31-50.

- Ferreira, Francisco H. G. (1995)**, "Roads to Equality: Wealth Distribution Dynamics whit Public- Private Capital Complimentarity," Paper No .TE / 1995 / 286.
- Fields, Gary S. (1989)** "Changes in Poverty and Inequality in Developing Countries," The World Bank Research Observer, vol. 4, no. 2, pp. 167-185.
- Förster, Michael and Marco Mira d'Ercole (2005)**, "Income Distribution and Poverty in OECD Countries in the Second Half of the 1990s," OECD, Employment and Migration Working Papers, No.22.
- Garuda, Gopal (2000)**, "The Distributional Effects of IMF Programs; A Cross-Country Analysis," World Development vol.28, no.6, pp. 1031-1051.
- Güçlü, Sami ve Mahmut Bilen (1995)**, "1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımında Meydana Gelen Değişmeler," Yeni Türkiye Dergisi, Sayı, 6, ss.160-171.
- Kaplinsky, Raphael (2005)**, "China, Globalization and Neo-Liberal Dogma," Paper Prepared For 50th Anniversary Conference, Queen Elisabeth House, Oxford, 4th-6th July.
- Koyuncu, M., Şenses, Fikret (2004)** "Kısa Dönem Krizlerin Sosyoekonomik Etkileri: Türkiye, Endonezya ve Arjantin Deneyimleri", ERC Working Papers in Economics, 04/13, October.
- Lawrence, R. Z. and M. J. Slaughter (1993)**, "Intra-national Trade and American Wages in the 1980s: Giant Sucking Sound or Small Hiccup?" in M. N. Baily and C.Wiston (eds.), Brookings Papers on Economic Activity: Microeconomics 2.
- Lucas, R. E. (2000)**, "Some Macroeconomics for the 21st Century," Journal of Economic Perspectives, vol.14,No 1, pp.159-78
- Lundberg, Mattias and Lyn Squire (2003)**, "The Simultaneous Evolution of Growth and Inequality," Economic Journal vol. 113, no.487, pp..326-344.
- Maizels, A., Berge, K., Crowe,T.and T.B.Palaska (1999)**, "The Manufacturers Terms of Trade of Developing Countries with the United States, 1981-1997," mimeo, Oxford: Finance and Trade Policy Center, Queen Elizabeth House.
- Manders, A.J.C. and Y.S. Brenner (1999)**, "Globalization, New Production Concepts and Income Distribution," International Journal of Social Economics, vol. 26, no. 4, pp. 559- 569.
- Mazur, Jay (2000)**, "Labour's New Internationalism," Foreign Affairs, Jan. / Feb 2000; 79, 1; ABI/INFORM Global, pp. 79-93.
- Milanovic, Branko (2005)**, "Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Surveys Alone," The World Bank Review, vol.19,no.1,pp.21-44.
- Oğuş, Ayla (2007)** "Türkiye'de Ekonomik Büyüme ve Gelir Dağılımı," ss. 1-23, <http://eco.ieu.edu.tr/people/aogus/kongre.pdf>, Erişim Tarihi: 11.12.2007.
- Oğuş, Ayla (2004)**, "Türkiye'de Gelir Dağılımı," IV. Türkiye İktisat Kongresi, İzmir.
- Özmucur, Süleyman (1986)** "Türkiye'de Fonksiyonel Gelir Dağılımı 1963-1984," İ.Ü. İktisat Dergisi, Sayı 258, s. 13.
- Person, Torsten ve Guido Tabellini (1994)** "Is Inequality Harmful for Growth?," American Economic Review, vol. 84, no. 3, pp. 600-621.
- Pritchett, Lant (1997)**, "Divergence, Big Time," The Journal of Economic Perspectives, Vol.11, no. 3,pp.3-17.

- Quah, Danny T. (2002)**, “One Third of the World’s Growth and Inequality,” *Journal of Economic Growth*, 2: pp.27-59
- Rodrik, Dani (1997)**, “Sense and Nonsense in the Globalization Debate,” *Foreign Policy*, Summer, No.107, 19 (18).
- Sen, Amartya (2002)**, “How to Judge Globalization,” *The American Prospect*, vol.13, no. 1, January, pp. 1-14.
- Seshanna, Shubhasree and Stephane Decornez (2003)**, “Income Polarization and Inequality Across Countries: An Empirical Study,” *Journal of Policy Modeling*, 25(2003)pp.335- 358.
- Somel, Cem (2005)**, “Surplus Allocation and Development under Global Capitalism,” *ERC Working Papers in Economic* 05/05 October.
- Sönmez, Mustafa (2001)**, “Dağılmayan Gelir,” *Görüş Dergisi*, sayı 49, Kasım-Aralık, ss 60-69.
- Senses, Fikret (2004)**, ”Neo-liberal Küreselleşme Kalkınma için Bir Fırsat mı, Engel mi?”*ERC Working papers in Economics*, 04/09, August.
- Tisell, C. ve Serge Svizzero (2004)**, “Globalization, Social Welfare, Public Policy and Labor Inequalities,”*The Singapore Economic Review*, vol. 49, no.2, pp.233-35.
- Ulubaşoğlu, A.Mehmet (2004)**, “Globalisation and Inequality,” *The Australian Economic Review*, vol.37, no.1, pp.116-122.
- Wade, R. Hunter (2001)**, “The Rising Inequality of World Income Distribution,” *Finance and Development*; Dec.2001, 38, 4; *ABI/INFORM Global* pp. 37-39.
- Wade, R. Hunter (2003)**, ”What Strategies are Viable for Developing Countries Today. The WTO and the Shrinking of Development space,” *Review of International Political Economy*, 10(4) , pp.621-644.
- Wade, R. Hunter (2004)**, “Is Globalization Reducing Poverty and Inequality?” *World Development*, Vol.32, No.4, pp..567-589.
- Wood, Adrian (1998)**, “Globalization and the Rise in Labor Market Inequalities,” *The Economic Journal*, vol. 108, no. 450, Sept. pp.1463-1482.
- Yeldan, Erinç (2001)**, *Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme, İletişim Yayınları, İstanbul.*
- Yıldızoğlu, Ergin (2006)**, “Titanik Güvertesinde Şezlong Kapmaca –I,” *Cumhuriyet Gazetesi*, 4 Eylül 2006, s. 13.
- Yüce, Mehmet (2001)**, ”Türkiye’de Gelir Dağılımındaki Adaletsizliğin İzlenen Vergi ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı,” *ISGUCDERGI-ORG.htm*, c. 3, s. 2, ss. 1-19.
- Yükseler, Zafer (2004)**, “Türkiye’de Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Stratejileri,” *2004 Türkiye İktisat Kongresi*, c.15, İzmir.